

جستاری پیرامون اقدامات علیه بهداشت و سلامت عمومی در پرتو بزه دیده شناسی سبز

پیمان حسین زاده

استادیار، گروه حقوق، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران (نویسنده مسئول)

Payman_hosseinzadeh@yahoo.com

فریده والی زاده

دانشجوی کارشناسی ارشد، رشته حقوق عمومی، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران

Farval1986@yahoo.com

چکیده

زمینه و هدف: هر چند در نگاه سنتی و کلاسیک بزه دیده شناسی، این انسان ها بوده اند که به عنوان بزه دیده صرف تمامی جرایم معرفی گردیده اند اما شکل دیگری از آن که امروزه تعبیر به «بزه دیده شناسی سبز» می شود با عبور از اندیشه فوق و ارزش گذاری برای بهداشت، سلامت عمومی و محیط زیست، اعتقاد بر آن دارد که بشر در کنار طبیعت می تواند بزه دیده (سبز) باشد.

روش تحقیق: روش تحقیق در این پژوهش به صورت توصیفی و تحلیلی می باشد.

یافته ها: از این رهگذر، هر چند قانونگذار دو طیف از بزه دیدگان سبز را در قالب جاندار و بی جان به رسمیت شناخته و بارقه هایی از این پذیرش را در لابه لای متون حقوقی و قوانین موجود کیفری منجمله ماده ۶۸۶ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات ۱۳۷۵) گنجانیده است و لیکن چالش های فراوانی در راستای حمایت از آنها در این ماده وجود دارد که پرداختن بدان می تواند نقش بسزایی در ارزیابی وضع موجود و حمایت فراگیر و همه جانبه از این قبیل بزه دیدگان ایفاء نماید. لذا در متن محیا ماده موصوف در سنج بزه دیده شناسی سبز مورد واکاوی و مذاقه قرار گرفته است.

نتیجه گیری: بزه دیده شناسی سبز به دنبال تبیین اثرات این سخن است که علاوه بر بزه دیدگان انسانی که ماهیت بزه دیده شناسی متعارف را تشکیل می دهد امکان ایراد ضرر بر کسان دیگری غیر از انسان وجود دارد که می تواند آنها را قربانی سازد بنابراین باید نگاه خود را تغییر داده و طبیعت را (با لحاظ کلیه اقسام و اشکال متصوره) نیز در کنار انسان بزه دیده تلقی نماییم.

واژگان کلیدی: اقدامات علیه بهداشت و سلامت عمومی، جرایم زیست محیطی، بزه دیده شناسی سبز، بزه دیدگی

مقدمه

از آنجائی که مخاطرات حاصل از اقدامات علیه بهداشت و سلامت عمومی و آلودگی های زیست محیطی چه به طور مستقیم و چه به نحو غیرمستقیم بر روی سلامتی انسان تأثیرات سوء و مخرب خود را به جا می نهد و به عبارتی در واقع، تهدید بهداشت و سلامت عمومی نوعی صدمه به بهداشت و سلامت مردم است که رابطه تنگاتنگی نیز با تخریب محیط زیست دارد^۱ این موضوع منتج به وضع قوانین و مقررات متعددی در نظام حقوقی اغلب کشورها گردیده است. با این وجود می توان به آسیب هایی از جمله: تولید زباله های خطرناک، گرم شدن کره زمین، سوراخ شدن لایه اوزن، جنگل زدایی، قاچاق گونه های جانوری و گیاهی نادر، آلودگی های شدید زیست محیطی، باران های اسیدی و رو به نیستی رفتن منابع آب اشاره کرد که علاوه بر آنکه محیط زیست را تخریب می کند حیات بشری را نیز با چالش مواجه می سازد (زارع مهدوی، دانش ناری، ۹۵؛ ۱۳).

با این اوصاف، قانونگذار در قانون مجازات اسلامی و مشخصاً در بخش تعزیرات که به جا مانده از سال ۱۳۷۵ می باشد در قالب قانونی عام و علاوه بر قوانین خاص دیگر همانند قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست (مصوب ۱۳۵۳)، قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا (مصوب ۱۳۷۴) و قانون مدیریت پسماندها (مصوب ۱۳۸۳) به انشاء مواد قانونی در خصوص بهداشت و سلامت عمومی و محیط زیست همت گمارده که از مهمترین این مواد که ارتباط مستقیم با امور کیفری آلودگی محیط زیست و تهدید علیه سلامت جمعی دارد ماده ۶۸۸ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات ۷۵) می باشد.

در پی این قبیل جرایم و آسیب های ناشی از آن است که اذهان عموم و بالاخص حقوقدانان و جرم شناسان معطوف این سؤال اساسی می گردد که به راستی، قربانیان جرایم زیست محیطی چه کسانی هستند؟ در پاسخ به این سؤال، رویکرد بزه دیده شناسی سبز که در پی نگاهی نقادانه و در عین حال، متفاوت از بزه دیده شناسی سنتی برای نخستین بار در سال ۱۹۹۶ توسط کریستوفر ویلیامز متولد گردید با نگاهی ژرف به بزه دیدگان ناشی از بزه های محیط زیستی که به قطع در مجاورت اقدامات علیه بهداشت، سلامت جسمی و در مواردی روحی و روانی آنها را هدف قرار داده می نگرد.

لذا در این پژوهش، هدف بر آن است تا ضمن تشریح موضع حقوق کیفری ایران در قبال اقدامات علیه بهداشت و سلامت عمومی به شناسایی بزه دیدگان سبز پرداخته شود

۱- بزه دیده شناسی سبز^۲

بزه دیده شناسی یا به زعم برخی جرم شناسان «مجنی علیه شناسی»^۳، شاخه ای از علوم جنایی تجربی و تحلیلی است که به بررسی و تبیین بزه دیدگی و عوامل مؤثر در آن، مبانی و راه های حمایت از بزه دیده و تأمین حقوق قانونی وی در زمینه های مختلف تقنینی، قضایی و اجرایی، همچنین به توسعه و تکمیل اطلاعات دستگاه های ذیربط و مردم از میزان و انواع بزه دیدگی ها از طریق کسب اطلاع از بزه دیدگان و دیگر منابع قابل قبول به منظور پیشگیری از انواع بزه دیدگی ها (شامل بزه دیدگی اولیه و ثانویه، بزه دیدگی مشابه، مجدد یا مکرر) و سپس به بررسی تأثیر بزه دیده بر وقوع بزه و راه های رفع یا جلوگیری از آن می پردازد.

در این میان بزه دیده شناسی سبز با گذار از تفکر کلاسیک گذشته هر آن چیزی است که جزو ذات طبیعت است نه هر چیزی که در طبیعت وجود دارد. به همین جهت اجزای طبیعت که بزه دیده سبز واقع می شوند عبارتند از: هوا، آب، خاک، جانوران، درختان، گیاهان و زمین. بنابراین اگر چه ممکن است جرایم زیست محیطی بر آنچه که در این جهان مادی وجود دارند تأثیر بگذارد (مانند آلودگی هوا بر آثار تاریخی - فرهنگی) اما این موارد بزه دیده سبز نخواهند بود چرا که جزو ذات طبیعت نبوده و

۱ مقنن «تهدید علیه بهداشت عمومی» را ذیل فصل «تخریب» جرم انگاری نموده که علت آن نزدیکی این جرم با مقوله تخریب است (آقائی نیا، حسین و رستمی، هادی، حقوق کیفری اختصاصی ۲ «جرایم علیه مصالح عمومی کشور»، چاپ اول، بهار ۱۴۰۰، نشر میزان، ص ۱۶۱).

2 green victimology

۳ نجفی ابرنآبادی، علی حسین - هاشم بیگی، حمید، دانشنامه جرم شناسی، چاپ دوم، ۱۳۹۰، انتشارات گنج دانش، ص ۲۸۷.

از مصنوعات بشری هستند [با این وجود] بر خلاف بزه های متعارف که به طور معمول، بزه دیدگان اندک و معینی دارند بزه های زیست محیطی قربانیان بیشماری بر جای گذارده [و از تنوع چشمگیری برخوردار می باشند] (شاملو، احمدی و خسروشاهی، ۱۳۹۵: ۴۰)

۲- تهدید علیه بهداشت و سلامت عمومی

ماده ۶۸۸ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات ۷۵) مقرر می دارد؛ «هر اقدامی که تهدید علیه بهداشت عمومی شناخته شود از قبیل آلوده کردن آب آشامیدنی یا توزیع آب آشامیدنی آلوده، دفع غیربهداشتی فضولات انسانی و دامی و مواد زاید، ریختن مواد مسموم کننده در رودخانه ها، زباله در خیابانها و کشتار غیر مجاز دام، استفاده غیرمجاز فاضلاب خام یا پس آب تصفیه خانه های فاضلاب برای مصارف کشاورزی ممنوع میباشد و مرتکبین چنانچه طبق قوانین خاص مشمول مجازشدیدتری نباشند به حبس تا یک سال محکوم خواهند شد».

تصریح قانونگذار در صدر ماده مبوحوت عنه به «هر اقدامی که تهدید علیه بهداشت عمومی شناخته شود...» حکایت از تأکید بر جرم انگاری تهدید علیه بهداشت عمومی دارد. بنابراین برای ارائه تعریفی مدون از بهداشت بایستی به آیین نامه بهداشت محیط (مصوب ۱۳۷۱/۵/۶ هیأت وزیران) رجوع نمود که در ماده ۱ آن بهداشت محیط را عبارت از «کنترل عواملی از زندگی می داند به گونه ای که روی سلامت جسمی، روانی و اجتماعی انسان تأثیر می گذارند».^۴

در این ماده مصادیق تهدید علیه بهداشت عمومی إحصاء شده که مشتمل بر ممنوعیت آلوده کردن آب آشامیدنی یا توزیع آب آشامیدنی آلوده، دفع غیربهداشتی فضولات انسانی و دامی و مواد زاید، ریختن مواد مسموم کننده داروخانه ها، زباله ها در خیابان ها، کشتار غیر مجاز دام و استفاده غیر مجاز فاضلاب خام یا پساب تصفیه خانه های فاضلاب برای مصرف کشاورزی می باشد. هر چند تشخیص تهدید آمیز بودن آلودگی به موجب تبصره ۱ این ماده با سه دستگاه یاد شده می باشد و لیکن اعلام جرم مذکور نیز بر عهده آنها گذاشته شده است.^۵ با این حال باید گفت که بر طبق اصول و قواعد حقوق کیفری، اعلام جرم یک تکلیف شهروندی به شمار می رود و هر کس صلاحیت این کار را دارد. [به تعبیری] با توجه به عدم ذکر ماده ۶۸۸ در ماده ۷۲۷ به عنوان جرم خصوصی، این جرم می تواند توسط سایر افراد نیز مورد شکایت قرار گیرد و حتی مراجع قضایی بدون وجود شکایت نیز قادر به تعقیب مرتکب جرم مورد بحث می باشند و تبصره ۱ ماده تنها در مقام تعیین وظیفه ای برای نهادهای مذکور در آن ماده بوده است (میرمحمد صادقی، ۱۳۸۳: ۲۰۶).

۳- بزه دیدگان سبز

به فراخور بزه دیدگان مورد اشاره در ماده ۶۸۸ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات ۷۵)، طیف وسیع و گسترده ای از قبیل انسان ها، جانوران و گیاهان (حتی هوا، آب، خاک و زمین) در زمره بزه دیدگان جرم تهدید علیه بهداشت و سلامت عمومی قرار خواهند گرفت که در ذیل به شرح آنها پرداخته می شود.

۳-۱. انسان

^۴ بنابراین تعریف، تهدید علیه بهداشت عمومی، مؤثر بر سه شق سلامتی یعنی جسم انسان، روان انسان و اجتماع انسان خواهد بود (نجات، سید امینی و دبیری، فرهاد، مقاله «بررسی چالش های کیفری ناشی از اجرای ماده ۶۸۸ قانون مجازات اسلامی»، مجله مطالعات حقوقی دانشگاه شیراز، دوره هفتم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۴، ص ۱۷۶).

^۵ تبصره ۱ ماده ۶۸۸ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات ۷۵) [اصلاحی ۸/۵/۱۳۷۶]؛ «تشخیص این که اقدام مزبور تهدید علیه بهداشت عمومی و آلودگی محیط زیست شناخته می شود و نیز غیرمجاز بودن کشتار دام و دفع فضولات دامی و همچنین اعلام جرم مذکور حسب مورد بر عهده وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، سازمان حفاظت محیط زیست و سازمان دامپزشکی خواهد بود».

بدون تردید در طی اعصار گذشته تا به امروز، ابناء بشر همواره از طریق تهدید سلامت خویش به سبب آسیب های زیست محیطی رنج برده اند به نحوی که ابتلاء به انواع بیماری های حاد و در عین حال مزمن، اقسام سرطان های، بیماری های ریوی (تنفسی) و حتی اختلالات گوناگون روحی – روانی را می توان از پیامدهای شوم این پدیده نا میمون دانست! با این اوصاف گاه انسان ها به طور مستقیم و گاهی هم غیر مستقیم، بزه دیده ناشی از آسیب های زیست محیطی و جرایم علیه بهداشت و سلامت عمومی قرار می گیرند حتی ممکن است در شرایطی انسان بزه دیده آسیب های زیست محیطی شود که لباس قانونی بودن بر تن دارند و مجرمانه نیستند همانند محصولات دستکاری شده ژنتیکی یا تراریخته از جمله دانه های روغنی مانند سویا و ذرت (شاملو، احمدی و خسروشاهی، ۴:۱۳۹۶).

به این ترتیب، نظام حقوقی ایران بزه دیدگی آدمیان را به صراحت در آن قسمت که مربوط به تهدید سلامت جمعی و عمومی ناشی از آلودگی های محیط زیست می گردد به رسمیت شناخته است.^۶

۳-۲. حیوانات

امروزه حیوانات و جانوران به تبع پیشرفت جوامع بشری و با استعانت از مفاهیم اخلاق زیستی دارای حقوقی شده اند بنابراین در بعد نظری راجع به حمایت از جانوران در مقابل رفتار انسان ها با ایشان علاوه بر حوزه اخلاق کاربردی که شاخه ای از آن به نام اخلاق حیوانات/حقوق حیوانات به جد به پژوهش درباره رفتار و تعامل آدمیان با حیوانات می پردازد (جاهد، ۱۶۲:۱۳۹۲)، جرم شناسی انتقادی گونه های حیوانی یکی از شاخه های جرم شناسی انتقادی است که بر شناسایی و مطالعه حیوانات یا موجودات غیر انسانی به عنوان بزه دیدگان و قربانیان طیف وسیعی از اعمال، سیاست ها و جرایم ارتكابی نهادهای غیردولتی و دولتی، انسان ها و اشخاص حقوقی تأکید می ورزد (نجفی ابرندآبادی، ۲۰:۱۳۹۵؛ شاملو، احمدی و خسروشاهی، ۴۴:۱۳۹۶).

در نظام کیفری حاکم بر کشور ما می توان بزه دیدگی جانوران در برابر مباحثی نظیر حیوان آزاری، شکار، صید (بی رویه و غیر مجاز)، قاچاق و همچنین آسیب های جسمانی را آنگونه که به طرق مختلف از جمله ریختن مواد سمی و مسموم کننده در رودخانه ها و یا استفاده غیر مجاز از فاضلاب یا پس آب تصفیه خانه های فاضلاب در ماده ۶۸۸ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات ۷۵) مذکور افتاده مورد کاوش جدی قرار داد.

۳-۳. گیاهان

[نا گفته پیداست] بررسی نظام کیفری ایران در خصوص بزه دیدگی گیاهان تصویر دوگانه ای از آن را نمایان می سازد. از یک سو قانونگذار به ارزش ذاتی گیاهان معتقد بوده و از دیگر سو، گیاهان را زمانی قابل ارزش دانسته است که برای اجزای دیگر محیط زیست مفید واقع می شوند. مهمترین جلوه دیدگاه نخست قانونگذار در تبصره ۲ ماده ۶۸۸ قانون تعزیرات نمایان گشته است که مطابق آن پخش یا آمیختن مواد خارجی به آب یا هوا یا خاک یا زمین به میزانی که کیفیت فیزیکی، شیمیایی یا بیولوژیک آن را که به حال گیاهان مضر باشد تغییر دهد، موجب آلودگی محیط زیست دانسته است اما در دیدگاه دوم، قانونگذار به حمایت کیفری از گیاهان نه برای ارزش ذاتی خود، بلکه به جهت دیگر پرداخته است. یکی از این جهات را می توان نقش زیستگاه بودن گیاهان برای حیوانات دانست (شاملو، احمدی و خسروشاهی، ۵۵:۱۳۹۶).

۳-۴. هوا

^۶ تبصره ۲ ماده ۶۸۸ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات ۱۳۷۵): « منظور از آلودگی محیط زیست عبارت است از پخش یا آمیختن مواد خارجی به آب یا هوا یا خاک یا زمین به میزانی که کیفیت فیزیکی، شیمیایی یا بیولوژیک آن را بطوری که به حال انسان یا سایر موجودات زنده یا گیاهان یا آثار یا ابنیه مضر باشد تغییر دهد».

با یکی دانستن بزه «تهدید علیه بهداشت و سلامت عمومی» با «آلودگی» می توان بزه دیدگان سبزی را همانند هوا، آب، خاک و زمین احصاء نمود که از خصیصه بی جان بودن برخوردارند.^۷

امروزه یکی از آثار مهم ناشی از آلودگی هوا که غالباً در اثر انتشار گازهای گلخانه ای و مونواکسیدکربنی که برگرفته از عواملی مانند غیر استاندارد بودن خودروهای شهری و کیفیت نامطلوب بنزین مورد استفاده در آنها می باشد به وجود می آید تغییر در رژیم آب و هواست.^۸

در نظام حقوقی ایران، قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا (مصوب ۱۳۷۴) به عنوان قانونی خاص، بزه دیدگی هوا را مورد شناسایی قرار داده است. ماده ۲ این قانون مقرر می دارد: «... آلودگی هوا عبارتست از وجود و پخش یک یا چند آلوده کننده اعم از جامد، مایع، گاز، تشعشع پرتوزا و غیر پرتوزا در هوای آزاد به مقدار و مدتی که کیفیت آن را بهطوری که زیان آور برای انسان و یا سایر موجودات زنده و یا گیاهان و یا آثار وابسته باشد تغییر دهد».

نکته ای که در این قسمت و به بهانه موضوع پژوهش حاضر به ذهن متبادر می گردد این است که آیا آلودگی هوا مشمول ماده ۶۸۸ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات ۷۵) در خصوص تهدید علیه بهداشت عمومی می گردد یا خیر؟ در پاسخ می توان دو نظر را مطرح کرد نخست آنکه آلودگی هوا از رهگذر این ماده قابل کیفر دهی است زیرا علاوه بر آنکه تبصره ۲ ماده مزبور یکی از شقوق آلودگی محیط زیست را پخش یا آمیختن مواد خارجی به هوا به میزانی که کیفیت فیزیکی، شیمیایی یا بیولوژیک آن را تغییر دهد دانسته است، اصل ماده به صورتی تمثیلی بیان شده که قابلیت تعمیم بر آلودگی هوا را نیز دارد اما در مقابل بر اساس نظر دوم باید پاسخ پرسش مزبور را منفی دانست و معتقد بود که آلودگی هوا مشمول ماده ۶۸۸ نبوده و بر اساس قانون خاص خود قابل کیفردهی است. دلیل این امر آن است که از یک سو قانون تعزیرات قانونی عام بوده و قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا قانونی خاص، بنابراین بر طبق قاعده اصولی، عام مؤخر خاص مقدم را نسخ نمی کند و از دیگر سو منطقی به نظر نمی رسد که قانونگذار در ماده ۶۸۸ برای سه دسته منابع آلوده کننده کیفر یک سال حبس تا یک سال را در نظر گرفته باشد که در این حالت ضمانت اجرای شخصی که با خودروی دودزا تردد می نماید با صاحب کارخانه های بزرگ که حجم وسیعی از آلودگی را تولید می نماید همسان است؛ بنابراین با توجه به اینکه قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا برای دو دسته منابع آلوده کننده وسایل نقلیه موتوری و منابع تجاری، متفرقه و خانگی کیفر جزای نقدی را در نظر گرفته و کیفر حبس را تنها برای صاحبان کارخانه ها و کارگاه ها مقرر کرده نمی توان این سه دسته را طبق ماده ۶۸۸ با ضمانت اجرای واحدی کیفر داد و هر سه را مشمول این ماده دانست (شاملو، احمدی و خسروشاهی، ۱۳۹۶: ۵۵).

۳-۵. آب

^۷ به نظر برخی، واحد انگاشتن بزه های موصوف چندان مقرون به واقع نیست چرا که؛ تعاریف بهداشت و آلودگی محیط زیست، متفاوت از یکدیگر می باشند به نحوی که در ماده ۱ آیین نامه بهداشت محیط، بهداشت عبارت است از کنترل عواملی از محیط زندگی که به گونه ای روی سلامت جسمی، روانی و اجتماعی انسان تاثیر می گذارند. حال آنکه تعریف آلودگی مستند به ماده ۹ قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست و با تغییرات بسیار جزئی در تبصره ۲ ماده ۶۸۸ قانون مجازات اسلامی [تعزیرات ۷۵]، عبارت است از پخش یا آمیختن ... به تعبیر دیگر تهدید علیه بهداشت عمومی، صدمه و آسیب به سلامت جسم، روان و اجتماع بوده و صرفاً ناظر بر فرد یا اجتماع انسانی است در صورتی که آلودگی می بایست مضر به حال انسان، حیوان، گیاه و ... باشد. حال اگر ایجاد آلودگی منجر به صدمات به بشر نگردد نمی تواند از مصادیق تهدید علیه بهداشت عمومی باشد... بعلاوه در تبصره ۱ همان ماده اعلام جرم آلودگی بر عهده یک دستگاه و اعلام جرم تهدید علیه بهداشت عمومی بر عهده دستگاه دیگری نهاده شده که خود بیانگر تمایز این دو می باشد (نجات، سید امین - دبیری، فرهاد، مقاله « بررسی چالش های کیفری ناشی از اجرای ماده ۶۸۸ (۹۱۴) قانون مجازات اسلامی، مجله مطالعات حقوقی دانشگاه شیراز، دوره هفتم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۴، ص ۱۸۹).

^۸ بر اساس ماده ۱ کنوانسیون تغییرات آب و هوایی این پدیده به معنای تغییری در آب و هوا است که به صورت مستقیم یا غیر مستقیم ناشی از فعالیت های بشری است که باعث متغیر نمودن جو جهان شده و جدا از تغییرات طبیعی آب و هوا است که در دوره های زمانی مختلف پدید می آید.

ماده ۶۸۸ قانون تعزیرات یکی از اقسام آلودگی محیط زیست را که می تواند در سلامت طیف وسیعی از اشخاص نامطلوب و حتی جبران ناپذیری برجای گذارد پخش یا آمیختن مواد خارجی به آب دانسته به میزانی که کیفیت فیزیکی شیمیایی و بیولوژیک آن را به طوری که به حال انسان یا سایر موجودات زنده یا گیاهان یا آثار یا ابنیه مضر باشد تغییر دهد. در قوانین مختلف، مجازات در نظر گرفته شده برای مرتکب آلودگی آب با توجه به نوع آب متفاوت خواهد بود. چنانچه آب آلوده شده از نوع آب آشامیدنی باشد بر طبق ماده ۶۸۸ قانون تعزیرات از جمله مصادیق تهدید علیه بهداشت عمومی است که کیفر حبس تا یک سال برای آن در نظر گرفته شده است. چنانچه آب رودخانه‌ها، دریاچه‌ها، تالاب های حفاظت شده، چشمه ها و آبشخورها آلوده شود بر طبق بند «د» ماده ۱۲ قانون شکار و صید کیفر سه ماه تا سه سال حبس یا جزای نقدی از یک میلیون و پانصد هزار ریال تا هجده میلیون ریال در نظر گرفته شده است.^۹

۳-۶. خاک

در نظام کیفری موجود، خاک نیز می تواند در قالب بزه دیده جرم آلودگی منجر به تهدید سلامت عمومی (همانگونه که در ماده ۶۸۸ قانون مجازات اسلامی - تعزیرات ۷۵ مذکور افتاده) مطمح نظر واقع شود. هر چند ماده یاد شده سخنی از آلودگی خاک به میان نیاورده اما چون به صورت تمثیلی بیان شده عنصر قانونی بزه دیدگی خاک را تشکیل خواهد داد.

نتیجه گیری

بزه دیده شناسی سبز در دهه ۱۹۹۰ میلادی که در پرتو جرم شناسی سبز که خود از رویکردهای انتقادی به نظام عدالت کیفری هست پا به منصفه ظهور گذاشت تا گامی انتقادی در عرصه شناسایی بزه دیدگان زیست محیطی و تهدید کنندگان علیه بهداشت و سلامت عمومی را با نگاهی متفاوت بر داشته باشد. بزه دیده شناسی سبز به دنبال تبیین اثرات این سخن است که علاوه بر بزه دیدگان انسانی که ماهیت بزه دیده شناسی متعارف را تشکیل می دهد امکان ایراد ضرر بر کسان دیگری غیر از انسان وجود دارد که می تواند آنها را قربانی سازد بنابراین باید نگاه خود را تغییر داده و طبیعت را (با لحاظ کلیه اقسام و اشکال متصوره) نیز در کنار انسان بزه دیده تلقی نماییم.

هرچند که در نظام کیفری حاکم آنگونه که باید و شاید حمایت منسجم و در عین حال، نظام مندی از محیط زیست و اجزای آن به چشم نمی خورد اما توجه به ظرفیت های موجود قانونی بالاخص طی ماده ۶۸۸ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات ۷۵ و تبصره های آن) در کنار اصلاح سایر مقررات زیست محیطی می تواند ضمن حمایت از بزه دیدگان سبز، نقش شایان توجهی در تضمین حداکثری بهداشت و سلامت عمومی ایفا نماید چرا که این تنها ماده قانونی است که توسط مقنن در خصوص تهدید علیه بهداشت و سلامت عمومی به رشته تحریر در آمده و بس مهم و درخور توجه به نحوی که از پرکاربردترین ماده های قانونی در امور کیفری محیط زیست می باشد.

البته نباید دور داشت که به رسمیت شناخته شدن بزه دیدگی هوا، آب و خاک، همچنین حمایت کیفری قانونگذار از جرایم زیست محیطی بیش از توجه به ارزش ذاتی این نعمات الهی به سبب احتراز و اجتناب از تخدیش نظام سلامت و ورود ضرر به سلامتی انسان ها می باشد که نمود بارز آن طی تبصره ۲ ماده ۶۸۸ در تجریم اقدامات علیه بهداشت عمومی و آلودگی محیط زیستی که به تغییر ضرری آن بر علیه انسان ها، جانوران، گیاهان، آثار و ابنیه بیانجامد اشاره می کند. بنابراین در صورتی که هوا،

^۹ ماده ۶۸۸ قانون تعزیرات ریختن مواد مسموم کننده در رودخانه ها را از مصادیق تهدید علیه بهداشت عمومی دانسته این در حالی است که راجع به این موضوع بند «د» ماده ۱۲ قانون شکار و صید حاکم خواهد بود زیرا طبق قسمت اخیر ماده ۶۸۸ قانون مزبور، مجازات مقرر در ماده زمانی اعمال خواهد شد که بر طبق قوانین خاص، کیفر شدیدتری برای مرتکب در نظر گرفته نشده باشد (شاملو، باقر - احمدی، اصغر - خسروشاهی قدرت ا...، مقاله: «بزه دیده شناسی سبز: با تأکید بر سیاست کیفری ایران»، مجله پژوهش حقوق کیفری، سال ششم، شماره بیستم، پاییز ۱۳۹۶، ص ۵۹).

آب و خاک مورد هجومه انواع آلودگی های مربوطه قرار گیرند و لیکن این آلودگی ها به ضرر دیگران نباشد بزه دیده یک رفتار مجرمانه نخواهند بود.

پیشنهادها و راهکارها

با توجه به اینکه اقدام علیه بهداشت و سلامت عمومی مصادیق فراوانی دارد که برخی از آنها بسیار زشت و در عین حال مضر است و برخی از آنها هم قباحت کمتری دارد مانند ریختن سم در رودخانه با ریختن زباله در خیابان را هرگز نمی توان در یک حد و جایگاه و درجه ای از وخامت دانست بنابراین شایسته است این موارد از یکدیگر تفکیک گردیده و مجازات متناسب هر جرم در نظر گرفته شود.

با توجه به الزام قانونی در اعمال مجازات های جایگزین حبس در آرای قضایی، کمتر از این مجازات استفاده شده و اکثر آرای که صادر می گردد مشتمل بر جزای نقدی و یا خدمات عام المنفعه است. این موضوع بیانگر آن می باشد که دادگاه ها تمایل زیادی به اعمال این پاسخ ندارند در حالی که حمایت گسترده و مؤثر از محیط زیست به ویژه در شرایط خاص، ایجاب می کند که گاهی اوقات در قبال جرم زیست محیطی که سلامت انسانها را به مخاطره جدی می اندازد پاسخ مناسب و حتی شدیدی مانند حبس و محرومیت از برخی حقوق اجتماعی در نظر گرفته و مورد اعمال و اجراء واقع شود.

منابع

۱. آقائی نیا، حسین و رستمی، هادی (۱۴۰۰)، حقوق کیفری اختصاصی ۲ «جرایم علیه مصالح عمومی کشور»، چاپ اول، تهران: نشر میزان.
۲. جاهد، محسن (۱۳۹۲)، اخلاق و حیوانات: رویکردها و نظریه ها، مجله اخلاق زیستی، سال سوم، شماره دهم: صص ۱۸۸-۱۶۱.
۳. حجتی، سید مهدی و باری، مجتبی (۱۳۹۰)، قانون مجازات اسلامی در نظم حقوقی کنونی، چاپ دوم، تهران: انتشارات دادستان (با همکاری کتاب آوا).
۴. زارع مهدوی، قادر و دانش ناری، حمید رضا (۱۳۹۵)، امنیت بین المللی و جرایم زیست محیطی، چاپ اول، تهران: نشر روناس.
۵. شاملو، باقر و احمدی، اصغر و خسروشاهی، قدرت الله (۱۳۹۵)، بزه دیده شناسی سبز: با تأکید بر سیاست کیفری ایران، مجله پژوهش حقوق کیفری، سال ششم، شماره بیستم، صص ۳۷-۶۷.
۶. شاهیده، فرهاد (۱۳۹۳)، بزه دیده شناسی، چاپ اول، تهران: انتشارات مجد.
۷. گلدوزیان، ایرج (۱۳۹۲) محشای قانون مجازات اسلامی، چاپ اول، تهران: انتشارات مجد.
۸. میرمحمد صادقی، حسین (۱۳۸۳)، حقوق کیفری اختصاصی «جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی»، چاپ چهارم، تهران: نشر میزان.
۹. نجات، سید امین و دبیری، فرهاد (۱۳۹۴)، بررسی چالش های کیفری ناشی از اجرای ماده ۶۸۸ (۹۱۴) قانون مجازات اسلامی، مجله مطالعات حقوقی دانشگاه شیراز، دوره هفتم شماره دوم، صص ۱۹۷-۱۷۳.
۱۰. نجفی ابرندآبادی، علی حسین و هاشم بیگی، حمید (۱۳۹۰)، دانشنامه جرم شناسی، چاپ دوم، تهران: انتشارات گنج دانش.

A Research on Actions against Hygiene & Public Health in the Light of Green Victimology

Payman Hosseinzadeh

Assistant Professor, Department of Law, Zanjan Branch, Islamic Azad University, Zanjan, Iran (Corresponding Author)

Payman_hosseinzadeh@yahoo.com

Farideh Vaalizadeh

M.A Student in Public Law, Zanjan Branch, Islamic Azad University, Zanjan, Iran

Farval1986@yahoo.com

Abstract

Background & Purpose: Although in the traditional and classic view of criminality, these people have been introduced as the victims of all crimes, but another form of it, which today is interpreted as "green criminality" by passing From the above thought and valuing health, public health and the environment, it is believed that humans can be green together with nature.

Research Method: The research method in this study is descriptive and analytical.

Findings: From this point of view, although the legislator recognized two types of green offenders in the form of animate and inanimate, and there are glimpses of this acceptance in the juxtaposition of existing legal texts and criminal laws, including Article 686 of the Islamic Penal Code (Penalties). 1375) is included, but there are many challenges in order to support them in this article, which can play a significant role in evaluating the current situation and comprehensive and all-round support for such victims. Therefore, in the text of Muhya, the described material has been analyzed and studied in Sanjeh Beze of Green Vision.

Conclusion: Green scapegoating seeks to explain the effects of this saying that in addition to the human victims that constitute the nature of conventional scapegoating, there is the possibility of causing harm to other people other than humans, who can make them victims, so one should look change and consider nature (in terms of all conceivable types and forms) along with humans as victims.

Keywords: Actions against Public Health & Health, Environmental Crimes, Green Criminality, Criminality